

wicielom szkół uczestniczących w tym historycznym wydarzeniu przez ks. proboszcza Mariana Bocho.

Wśród zaproszonych gości znalazły się m.in. Joanna Mordarska – naczelnik Wydziału Kultury, Turystyki i Promocji Miasta Jarosławia, i Elżbieta Tkacz – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jarosławiu. Licznie zgromadzili się także mieszkańcy miasta i młodzież jarosławskich szkół. Przybyli m.in. uczniowie klasy 3a Zespołu Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących im. Marii Dąbrowskiej z mgr Anną Korneńko i uczniowie klasy 1m Zespołu Szkół Drogowo-Geodezyjnych i Licealnych im. Augusta Witkowskiego razem z mgr. Markiem Przybylskim.

Konferencja naukowa zorganizowana w Jarosławiu i jej społeczny odźwięk jest przykładem na rosnące zainteresowanie własną historią. Można żywić nadzieję, że nie była to ostatnia konferencja w tym miejscu. Oby także znalazła licznych naśladowców w innych lokalnych społecznościach.

Ks. Sławomir Zabraniak (Rzeszów)

Międzynarodowa konferencja naukowa *Reformacja i tolerancja. Jedność w różnorodności? Współistnienie różnych wyznań na ziemi wschowskiej, Wschowa-Leszno, 17-18 października 2013 r.*

Już po raz siódmy na zaproszenie Stowarzyszenia Czas A.R.T., wspieranego w tym roku przez Kulturreferat für Westpreußen, Posener Land, Mittelpolen, Wolhynien und Galizien przy Ministerstwie Kultury rządu Republiki Federalnej Niemiec, Muzeum Okręgowe w Lesznie oraz Zakład Sztuki Renesansu i Reformacji Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego, do Wschowy i Leszna przybyli naukowcy reprezentujący środowiska uniwersyteckie i muzealne, by 17 i 18 października wspólnie obradować nad dziedzictwem ziemi wschowskiej. Tegoroczna konferencja, przebiegająca pod hasłem *Reformacja i tolerancja. Jedność w różnorodności? Współistnienie różnych wyznań na ziemi wschowskiej*, miała charakter wyjątkowy, bo po raz pierwszy swym zasięgiem objęła nie tylko naukowców z Polski, ale także z zagranicy – Niemiec oraz Czech.

Obrady w pierwszym dniu toczyły się we Wschowie. W inauguracyjnym konferencję bloku prezentowanych wystąpień Magdalena Oleksiewicz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, szukając odpowiedzi na pytanie: *Heretyk czy święty? Obraz Marcina Lutra w polskiej historiografii od XVI do XX wieku*, prześledziła polską historiografię katolicką i ewangelicką od XVI do XX w. Marta Kaluch-Tabisz (Uniwersytet Wrocławski) przedstawiła politykę Fryderyka II Wielkiego w stosunku do ewangelików na terenie Śląska (*Wolności wyznaniowe na Śląsku za panowania Fryderyka II Wielkiego*).

Wspomniana została także rola wznoszonych po wielkopolskiej stronie kościołów granicznych i uciezkowych (w Szlichtyngowej, Wygnańcyczach, Starych Drzewcach, a także samej Wschowie – kościół Żłóbka Chrystusa).

Michał Szuszczewicz, doktorant z Uniwersytetu Wrocławskiego, przedstawił *Proces tworzenia dwumiast w południowo-zachodniej Wielkopolsce w XVII wieku jako przykład aktywnej polityki ekonomicznej i osadniczej szlachty w czasach tolerancji religijnej*. Obraz skomplikowanego współistnienia katolików i ewangelików w mieście pogranicza wielkopolsko-śląskiego zaprezentował na przykładzie Sławy Marek Robert Górniak, doktorant z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II (*Sława – ważny ośrodek religijny na pograniczu śląsko-wielkopolskim. Zarys problematyki*).

Kolejni badacze, w oparciu o źródła archiwalne, relacjonowali przebieg konfliktów wyznaniowych na tle walki o prawo do kościoła, miejsca sprawowania liturgii. Dariusz Czwojdrak (Muzeum Ziemi Wschowskiej) i Bartłomiej Kopaczyński w wystąpieniu „*Na Bożą chwałę*” – *katolicy i ewangelicy w ziemi wschowskiej i powiecie kościańskim w XVI-XVIII wieku. Spór o kościoły* zaprezentowali w sposób syntetyczny stan posiadania świątyń, przejętych przez ewangelików w drugiej połowie XVI w., oraz ich sytuację w dobie kontrreformacji, kiedy konieczność zwrotu ich parafiom katolickim stała się źródłem napięć i wieloletnich sporów. Alojzy Pańczak (OFM Woźniki) przedstawił nowe spojrzenie na problem konfliktu wschowskich luteranów z miejscowym klasztorem (*Wschowscy luteranie wobec miejscowych klasztorów w okresie zaprowadzenia reformacji (1552-1558)*). Szczególnie wnikliwie odtworzył na podstawie współczesnych dokumentów spór i tragiczne okoliczności pożarów kościoła i klasztoru bernardynów, w wyniku których zakonnicy opuścili Wschowę. Elżbieta Hajizadeh-Armaki z Uniwersytetu w Stuttgarcie, w oparciu o okolicznościowy druk z 1688 r., omówiła przypadek konwersji luterskiego mieszczanina ze Wschowy na katolicyzm, podkreślając propagandowy wymiar tego interesującego tekstu (*Konwersja na katolicyzm we Wschowie: Offentliche Absage Der Lutherischen Versam[m]lung Johanna Kruga*).

Dwoje badaczy zajęło się wyjątkową postacią i osobowością: Leonhardem Krenzheimem. Aleksander Wilecki (Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne) na przykładzie losów Krenzheima ukazał Wschowę jako religijny azyl dla prześladowanych przez luteran – przypadek Krenzheima; natomiast Aleksandra Adamczyk (Uniwersytet Wrocławski) wyeksponowała jeden z postulatów Krenzheima, będącego propagatorem uznania nieochrzczonych dzieci jako zbawionych (*Kwestia zbawienia nieochrzczonych dzieci w rozważaniach Leonharda Krenzheima. Śląskie nagrobki i epitafia martwo narodzonych niemowląt*).

Epigrafik i kampanolog Marcei Tureczek (Uniwersytet Zielonogórski) zaprezentował temat: *Reformacja i kontrreformacja w programach inskrypcyjnych i dekoracyjnych na dzwonach między Śląskiem, Brandenburgią i Pomorzem w XVI-XVIII wieku. Analiza literackiego tekstu (Kazanie na mszy prymicyjnej Józefa Bernarda Gurowskiego opata przemęckiego – ku chwale rodu, w służbie ojczyźnie i Kościołowi)*

stała się przedmiotem badań Michała Kurana (Uniwersytet Łódzki). Pierwszy dzień obrad zamknęło wystąpienie Krzysztofa Gładkowskiego (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), który na przykładzie historii niemieckiej wspólnoty ewangelików z Rozumic/Rösnitz na granicy polsko-czeskiej ukazał ponadpolityczne i ponadkonfesyjne znaczenie religijności.

Na koniec dnia odbyła się promocja kolejnej już książki wydanej przez Stowarzyszenie Czas A.R.T., będącej pokłosiem konferencji zorganizowanej w 2011 r., pt. *Kultura radości na ziemi wschowskiej. Obraz uroczystości, jubileuszy, wizyt gości, świąt*.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od wyjazdu badawczego do Osowej Sieni. W tamtejszym gotyckim kościele parafialnym pw. św. Fabiana i św. Sebastiana uczestnicy konferencji podziwiali m.in. renesansowe płyty epitafijne z XVI w., upamiętniające zmarłych członków rodziny Ossowskich. Naukowe spotkanie tego dnia kontynuowano w siedzibie Muzeum Okręgowego w Lesznie. Obrady zdominowały wystąpienia dotyczące Leszna i obszaru położonego w głębi Wielkopolski. Mariusz Pawelec z Uniwersytetu Opolskiego zapoznał słuchaczy z najnowszymi ustaleniami na temat powstania i działalności ariańskiego ośrodka w Śmiglu, postać Rafała Leszczyńskiego (ok. 1526-1592) – protektora reformacji – przybliżył Kacper Gis, doktorant z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznański historyk dr Igor Kraszewski przedstawił z kolei wyniki swoich badań nad rolą ikonografii w walce religijnej (*Oddziaływanie przez obrazy – kontrreformacyjny program dekoracji sklepień kościoła jezuickiego w Poznaniu*).

Nowe wyniki badań nad szczegółowymi zagadnieniami związanymi z działalnością wydawniczą i pedagogiczną braci czeskich w Lesznie zaprezentowali naukowcy z Czech: Tomáš Knoz z Masarykova Univerzita w Brnie (*Centrum wydawnicze w Kralicach na Morawach przed przeniesieniem do Leszna*) i Markéta Klosová z Czeskiej Akademii Nauk (*Šebestián Macer z Letošic, škola v Lešně a její divadelní představení*). Postać samego Jana Amosa Komeńskiego – uczonego i duchownego – przedstawił Tomasz Jaworski (Uniwersytet Zielonogórski). Alicja Saar-Kozłowska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), przypominając osobę Jana Jonstona (*Lekarz miejski Leszna Jan Jonston i kora chinowca – między religią, tradycją a medycyną*) zwróciła uwagę na fakt, że problemy wyznaniowe czasów nowożytnych dotyczyły nie tylko sfery życia duchowego, ale i jego strony praktycznej, w tym także medycyny. Ważkie zagadnienie znajomości języka polskiego w środowisku leszczynian poruszyła Kamila Szymańska (Muzeum Okręgowe w Lesznie) w wystąpieniu *„Insonderheit in Polnischer Sprache sich zu perfectioniren...” Znajomość języka polskiego w Lesznie w XVII i XVIII wieku*. Trudnego zadania prezentacji roli i znaczenia katolickich rodzin w społeczności Leszna podjęła się Małgorzata Gniazdowska z Muzeum Okręgowego w Lesznie (*Frikkenowie, Grabińscy i Piaccallowie – katolickie rodziny w protestanckim mieście. Z dziejów XVIII-wiecznego Leszna*). Postać seniora zagranicznego wielkopolskiej jednoty braci czeskich, Johanna

Gottlieba Elsnera (*Johann Gottlieb Elsner – ein reformierter Theologe zwischen Polen-Litauen und Brandenburg-Preußen*) przedstawiła Nicole Strobel, doktorantka z Uniwersytetu w Stuttgarcie. Michał Janeczek (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie) zaprezentował z kolei osobę i twórczość literacką Jana Aleksandra Cassiusa. Obrady zamknęła Helena Karczyńska z Warszawy, prezentując ślady obecności jedynoty braterskiej herrnhutów w Wielkopolsce i na obszarze obecnego województwa lubuskiego.

Wygłoszone podczas dwudniowych obrad referaty oraz żywa dyskusja wokół poruszonych tematów ukazały bogactwo zagadnień czekających na wnikliwą refleksję naukową. Wyłonił się wyraźniejszy obraz znaczenia ziemi wschowskiej w przeszłości – fragmentu stanowiącego swoisty most łączący państwa, krainy geograficzne, różne modele światopoglądowe i kulturowe.

Dopełnieniem projektu międzynarodowej konferencji naukowej była wystawa planszowa pt. *Wschowski Syjon czyli obrazy z życia wschowskiej parafii luterańskiej w XVI-XVIII wieku*. Wystawa ukazała Wschowę jako stolicę historycznej ziemi wschowskiej z jej bogatą historią, zabytkami, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów parafii luterańskiej w czasach nowożytnych. Zaprezentowane zostały wybitne osobowości na czele z pastorem Valeriuszem Herbergerem (1562-1627) oraz wyjątkowy zabytek, jakim jest kościół Żłobka Chrystusa (Kripplein Christi), a także związany z nim cmentarz i szkoła łacińska. Prezentacja miała charakter dwujęzyczny (polski i niemiecki), a jej celem była promocja dziejów i sztuki Wschowy jako ważnego centrum religijnego i intelektualnego w przeszłości. Wystawa została zaprezentowana w nowej siedzibie Muzeum Ziemi Wschowskiej w grudniu 2013 r.

Projekt, którego integralną częścią była międzynarodowa konferencja naukowa, jest wynikiem trwałej współpracy stowarzyszenia Czas A.R.T. z Magdaleną Oxford, reprezentującą Kulturreferat für Westpreußen, Posener Land, Mittelpolen, Wolhynien und Galizien przy Ministerstwie Kultury rządu Republiki Federalnej Niemiec, oraz prof. dr. hab. Janem Harasimowiczem z Uniwersytetu Wrocławskiego. Całość zadania została zrealizowana dzięki wsparciu finansowemu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Patronat honorowy objęli przedstawiciele władz samorządowych: Wojewoda Lubuski Jerzy Ostroch, Marszałek Województwa Lubuskiego Elżbieta Polak, Starosta Wschowski Marek Boryczka oraz Burmistrz Miasta i Gminy Wschowa Krzysztof Grabka.

Marta Małkus (Wschowa)